

Prinsjesdag 2006 en het bedrijfsleven

Prinsjesdag 2006 heeft een onverwacht positief beeld over onze economie opgeleverd. Het herstel is krachtig en de groeicijfers liggen boven het trendmatige gemiddelde. Bovendien zijn de fundamenten onder de huidige groei stevig, zowel in de wereld om ons heen, als in Nederland zelf. De grote economische blokken in de wereld kennen geen achterblijvers en de binnenlandse bestedingscategorieën tonen een robuuste groei. Voegen we daaraan toe dat in beleidsmatig opzicht aan een verdere versterking van onze concurrentiepositie en economie wordt gewerkt, dan kan de conclusie niet anders zijn dan dat het bedrijfsleven een kansvolle tijd tegemoet gaat. Deze kan gebruikt worden om een aantal pijnpunten uit het verleden weg te werken, maar ook om te werken aan een duurzame expansie.

Algemeen beeld

Het beeld van de Nederlandse economie is in de loop van dit jaar aanmerkelijk verbeterd. Het jaar 2005 krijgt nog het predikaat 'teleurstellend', maar 2006 zal dit snel doen vergeten. Niet alleen houdt per saldo de gunstige ontwikkeling van de wereldeconomie stand, ook binnenlands is het herstel inmiddels definitief doorgebroken en tonen de vertrouwensindicatoren een sterk stijgende lijn.

Het CPB raamt in de Prinsjesdagstukken de economische groei van ons land voor dit kwartaal zelfs op 3¼ (wij zijn iets voorzichtiger met 3%), en voor 2007 wordt een groei in een zelfde orde van grootte verwacht. In het kielzog van deze ontwikkelingen zien we een sterk herstel van de arbeidsmarkt – waarbij de tekortsignalen in bepaalde sectoren steeds krachtiger worden - en tonen inflatie en (lange) rente een licht opgaande trend. De niveaus hiervan zijn echter zodanig dat hierin nauwelijks een bedreiging voor de groei zit.

Kerngegevens 2006 en 2007 (mutaties in % per jaar)

	2006	2007
Goederenuitvoer (excl. energie)	7¼	7½
Particuliere consumptie (na correctie zorgstelsel)	2	2
Bruto investeringen bedrijven (excl. woningen)	5¼	4¾
Investeringen in woningen	5½	4
Productie marktsector	3½	3¾

Dit zijn – vanuit de optiek van het bedrijfsleven – enkele belangrijke voorstellen van 'Prinsjesdag 2006' (niet alle plannen zijn nieuw).

Maatregelen met directe gevolgen voor bedrijven

- Het tarief van de vennootschapsbelasting gaat van 29,1 naar 25,5 %. Aan het begin van 'Balkenende' was het tarief nog 34,5%. Overigens wordt deze maatregel voor een groot deel door de ondernemers zelf betaald, onder meer door de verlenging van diverse afschrijvingsgrondslagen.
- Voor zelfstandige ondernemers zal een winstvrijstelling in de inkomstenbelasting worden ingevoerd; 10% van de winst is vrijgesteld van winstbelasting.
- De administratieve lasten zullen verder worden teruggedrongen. Volgend jaar wordt het aantal vergunningen verminderd.
- Er is 1,9 euro extra voor investeringen in kennis, onderwijs en innovatie en ruimtelijke ontwikkeling en infrastructuur.
- Om het combineren van arbeid en zorg voor kinderen te vergemakkelijken, wordt volgend jaar een verplichte werkgeversbijdrage voor kinderopvang ingevoerd. Dit betekent een lastenverzwaring voor bedrijven die nog niet vrijwillig aan kinderopvang meebetaalden.

Enkele andere maatregelen met gevolgen voor het bedrijfsleven

- Verbetering van veiligheid wordt nagestreefd door een toename van het aantal politiemensen. In de grote steden wordt de sociale veiligheid vergroot en de leefomgeving verbeterd.
- VMBO-scholen krijgen beter praktijkonderwijs. Dat geeft niet alleen een uitdagender leeromgeving voor jongeren, maar het kan ook leiden tussen een betere aansluiting tussen school en arbeidsmarkt.
- Achterstallig onderhoud aan wegen wordt verder weggewerkt. Een betere doorstroming en meer veiligheid op de weg moet hiervan het gevolg zijn. Tolheffing of beprijzing zal meehelpen om de investeringen in een betere bereikbaarheid te bekostigen.

Buitenlandse handel profiteert o.a. van China

Het gaat goed met de buitenlandse handel van ons land. De zogenoemde wederuitvoer (goederen die in Nederland worden ingevoerd, eigendom worden van een Nederlander en na eventueel een kleine bewerking Nederland weer verlaten) toont zelfs voor het derde jaar op rij dubbele groeicijfers en na verwachting zal dit in 2007 aanhouden. Onze mainports en de transportsector profiteren hier duidelijk van. Ook de binnenlands geproduceerde export heeft baat bij de gunstige omstandigheden. De 'made in Holland'-uitvoer zal dit jaar groeien met 4¼% en volgend jaar met 3½%. Ondernemers zullen minder last hebben van de in de afgelopen jaren opgebouwde verslechtering van de concurrentiepositie. Onze marktpositie staat echter nog steeds onder druk, mede omdat de opkomende economieën een steeds groter deel van de wereldmarkt opeisen. Nederlandse ondernemers op buitenlandse markten zullen dan ook scherp de concurrentie in de gaten moeten houden.

De uitvoer van diensten zal zowel in 2006 als in 2007 naar verwachting met meer dan 4% toenemen. Hieraan draagt het groeiherstel in Europa bij, maar ook de gematigde loonkostenontwikkeling zorgt ervoor dat de concurrentiepositie in de relatief arbeidsintensieve dienstverlening niet verder verslechtert. Een belangrijke drager hiervan is de al eerder genoemde transportsector. Maar ook de financiële en zakelijke dienstverlening dragen hieraan bij. Door de aantrekkende wereldeconomie zal het inkomend toerisme zich positief kunnen ontwikkelen, mede door grote evenementen (zoals het Rembrandtjaar) en de groei van de markt voor low-cost carriers. De goederenimport loopt grotendeels parallel met de uitvoer. De invoer van consumptiegoederen zal versnellen door het herstel van de gezinsbestedingen. Ook de invoer van halffabrikaten en grondstoffen zal in 2006 en 2007 een opgaande lijn tonen.

Goederenimport (excl. energie, % groei per jaar)

	2006	2007
Uitvoervolume	7¼	7½
w.v. binnenslands geproduceerde uitvoer	4¼	3½
Wederuitvoer	11¾	11½
Relevant wereldhandelsvolume	7¼	6¾
Prijsconcurrentiepositie	-¼	0

Investeringsgroei zet versterkt door

Het investeringsniveau staat onder invloed van verwachte productiegroei, bezettingsgraden en winstverwachtingen. De op zichzelf redelijke winstposities en de financiële situatie van het bedrijfsleven zijn daarop van minder grote invloed. Vorig jaar zagen we al een herstel van de investeringen bij de zakelijke dienstverlening en transportsector, maar de investeringen door de industrie bleven nog achter. Het sterk toegenomen producentenvertrouwen en de hoge orderontvangsten in het eerste half jaar van 2006 zijn sterke aanwijzingen dat de industriële productie op gang komt, met in het kielzog daarvan een plus bij de bedrijfsinvesteringen.

De investeringen in **bedrijfsgebouwen** zijn jarenlang bescheiden geweest, maar laten dit jaar waarschijnlijk een groei van 2¼% zien. Dit en volgend jaar zal de vraag vanuit de zakelijke dienstverlening naar kantoorpanden flink aantrekken. De bestaande leegstand is in het algemeen kwalitatief onvoldoende om aan de toenemende vraag te kunnen voldoen. De investeringen in **machines** zullen in de loop van dit jaar aantrekken door een verbetering van de bezettingsgraad, wat mede het gevolg is van een hogere (export)vraag naar industriële producten en een toenemende vraag door de bouwsector. Volgend jaar groeit de industriële productie in een iets hoger tempo door, wat resulteert in een iets hogere investeringsgroei. De relatief goede gang van zaken in de zakelijke dienstverlening vertaalt zich in een zeer sterke groei van **investeringen in computers**. In 2007 zal het groeicijfer wat afzakken (15% ten aanzien van 25% in 2006), maar de toename blijft indrukwekkend. De investeringen in **wegvervoermiddelen** hadden vorig jaar last van de eerder genomen fiscale maatregelen voor bestelauto's. De vooruitzichten voor 2006 zijn gunstig. De sterke stijging van de (weder)uitvoer en havenactiviteiten vragen steeds meer vervoercapaciteit.

Investeringen 2006 en 2007 (% groei per jaar)

	2006	2007
Machines en computers	12	11
Bedrijfsgebouwen	2½	4
Wegvervoermiddelen	5	2¼
Totaal bedrijven	5¾	4¾

Prinsjesdag belicht niet specifiek **de ontwikkelingen in het MKB**. Het EIM heeft onlangs min of meer gelijksoortige cijfers over 2007 (2006) gepubliceerd¹⁾. De afzet van het MKB ontwikkelt zich dit en volgend jaar gunstig met een groei van 3, resp. 3¼ %. Hierbij neemt de buitenlandse afzet sterker toe dan de binnenlandse. Dit is vooral te danken aan de groeiversterking in de Europese landen. De binnenlandse afzet profiteert onder meer van de toenemende particuliere consumptie. De winstgevendheid van het MKB ontwikkelt zich voorspoedig. Dit jaar neemt de winst met 8 ¾ % toe en volgend jaar met 6 ¾ %. Dankzij een gunstige afzetontwikkeling, een goede kostenbeheersing en een beperkte loonkostenontwikkeling zal de winstontwikkeling gunstig uitpakken.

	Afzet ²⁾		Winst ³⁾	
Industrie 2½	(2½)	15	(6¾)	
Bouwnijverheid	3¼	(3½)	6¼	(9¼)
Groothandel	5½	(5¼)	1¾	(7)
Detailhandel	1	(¾)	¼	(2¼)
Autosector	3	(2¼)	7	(10¼)
Horeca/recreatie	1¾	(1¼)	3	(4¾)
Transport ³	(2¼)	8¾	(5½)	
Zakelijke d.	3½	(3)	7½	(9½)
Totaal MKB	3	(2¾)	6	(8¾)

1) Ondernemen in de sectoren, september 2006 (www.eim.nl)

2) Volumemutatie 2007 (2006), % t.o.v. voorgaand jaar

3) Nominale mutatie 2007 (2006) % t.o.v. voorgaand jaar

Groei in woningbouw houdt aan

De investeringen in woningen nemen in 2006 met 5% toe, ongeveer evenveel als in het voorgaande jaar. De investeringen in herstel- en verbouw zullen in 2006 met 4% toenemen. De licht stijgende rente zal voor de woningmarkt worden gecompenseerd door de verbeterde economische vooruitzichten en daling van de werkloosheid, waardoor hiervan geen remmende werking op de woningmarkt zal uitgaan. De investeringen in nieuwbouw, herstel en onderhoud nemen in 2007 waarschijnlijk verder toe.

Woningbouw 2006 en 2007 (% groei per jaar)

	2006	2007
Investeringen in woningen	5½	4¼
w.v. bijdrage nieuwbouw	7	7½
Herstel en verbouw	4	2½
Overdrachtskosten	4	-1

Consument geeft weer geld uit

De consument heeft het in de voorbije jaren niet gemakkelijk gehad. De laagconjunctuur, in combinatie met een overheid die de hand op de knip heeft gehouden, hebben de consumptieve bestedingen geen goed gedaan. De moeilijke tijden liggen nu achter ons. Door een gunstige werkgelegenheids- en koopkrachtontwikkeling en de daarmee gepaard gaande stijging van het looninkomen neemt het volume van de consumptieve bestedingen dit jaar naar verwachting met 2% toe (na correctie vanwege de invoering van het nieuwe zorgstelsel). De licht negatieve spaarquote geeft de consumptie een steuntje in de rug. De toename van het consumentenvertrouwen trekt de consument over de streep om weer aankopen te doen. Ondanks dit herstel blijven de consumptieve bestedingen nog aanzienlijk achter bij wat de 'gouden jaren' aan het einde van het vorige decennium hebben laten zien. Vooral duurzame goederen zijn weer in trek, nadat deze in de afgelopen periode van vijf jaar nauwelijks in de belangstelling van de consument hebben gestaan. Oude spullen worden sneller vervangen. Ook ICT-producten als mobiele telefoons en mp3-spelers staan in de belangstelling van de consument.

Autonavigatiesystemen zijn niet aan te slepen.

De consumptie van voedings- en genotmiddelen is echter een stuk minder conjunctuurgevoelig. Dit en volgend jaar zal gerekend moeten worden met een (volume)groei van niet meer dan 1%. De bestedingen aan vaste lasten, zoals de consumptie van aardgas, woningdiensten en zorg tonen doorgaans weinig schommelingen. Door de introductie van het nieuwe zorgstelsel is een belangrijk deel van de particuliere zorgconsumptie naar de collectieve sector gegaan. De consumptie van overige goederen en diensten, vertoont door de conjuncturele verbetering enige beweging, nadat in dit segment in 2005 van stagnatie sprake was. De uitgaven in de horeca en aan reizen zouden weer iets kunnen toenemen, hoewel de groei met 1 à 2% beperkt blijft.

Particuliere consumptie 2006 en 2007 (% groei/jaar)

	2006	2007
Particuliere consumptie, volume	2	2
w.v. voedings en genotmiddelen	1	1
duurzame consumptiegoederen	5	4
vaste lasten (aardgas, wonen, zorg)	1½	1½

Productie en werkgelegenheid

Onder de huidige en voor het volgende jaar verwachte omstandigheden, zal de bedrijfsproductie versnellen. De productie van de marktsector zal dit jaar met 3,6% toenemen en volgend jaar ligt een versnelling naar 5,5% groei in het verschiet. Daarmee levert de marktsector weer een grotere bijdrage aan de economische groei dan de collectieve sector.

Op de arbeidsmarkt is de conjuncturele omslag duidelijk zichtbaar. Na een aantal jaren van krimp neemt de werkgelegenheid sinds het eerste kwartaal van 2006 weer toe. Als gevolg van de gunstige economische ontwikkeling neemt de totale werkgelegenheid in arbeidsjaren in 2006 met 1¾% en in 2007 met 1½% toe. De stijgende vraag naar goederen en diensten en de gematigde loonkostenontwikkeling van de laatste jaren spelen hierbij een grote rol. De toename van de investeringen zal tevens tot een toename van de vraag naar arbeid leiden. Na een aantal jaren van hoge werkloosheid neemt deze in snel tempo af, waarbij in bepaalde sectoren en beroepsgroepen al weer tekorten zichtbaar zijn, hoewel de gunstige conjunctuur een positief effect zal hebben op het arbeidsaanbod.

De krapte op de arbeidsmarkt zal niet direct in loonstijgingen zichtbaar zijn. Veel CAO's voor dit jaar zijn immers al afgesloten. Bovendien moet rekening gehouden worden met enige productiviteitsgroei, die een licht dempend effect zal hebben op de loonstijgingen. De sociale lasten voor werkgevers nemen dit jaar af door een daling van de wettelijke premies voor arbeidsongeschiktheid. De incidentele loonstijging is volgend jaar naar verwachting positief, zowel door een verdere stijging van het opleidingsniveau van de beroepsbevolking, als door een opwaartse druk op de lonen door de toenemende krapte op de arbeidsmarkt. In krappe arbeidsdeelmarkten zal de concurrentie tussen werkgevers toenemen. Tevens kunnen we rekenen op een toename van het aantal zelfstandigen.

Arbeidsmarkt 2006 en 2007 (% groei per jaar)

	2006	2007
Contractloon (incl. overloop)	1¾	2
Loonvoet marktsector	1¾	2½
Werkgelegenheid (arbeidsjaren)	1¾	1½
Werkloze beroepsbevolking (niveau)	5½	4½

Volgend jaar iets hogere bedrijfswinsten

De bedrijfswinsten staan in 2006 onder druk door de verslechtering van de externe ruilvoet. De invoerprijzen, waaronder die van energie, nemen dit jaar sterker toe dan de uitvoerprijzen, die vanwege contractuele verplichtingen en uit concurrentieoverwegingen niet in dezelfde mate kunnen stijgen. De gunstige ontwikkeling van de arbeidskosten per eenheid product kan dat niet goedmaken. Volgend jaar zal de winstgevendheid van productie in Nederland iets kunnen toenemen. Doordat bedrijven hun schuldenlast hebben gesaneerd, zal de stijgende rente vrijwel geen invloed hebben op de winsten. Voor de rentabiliteit zijn ook de in het buitenland behaalde resultaten van belang. Deze piekten in 2006, een resultaat dat in 2007 niet gemakkelijk herhaald zal worden. Per saldo is de financiële positie van het gemiddelde bedrijf gezond.

Winst en vermogensverhoudingen 2006 en 2007 (%)

	2005	2006
Kapitaalinkomensquote marktsector	19¾	20¾
Winstquote (productie in Nederland)	10½	11¼
Rentabiliteit eigen vermogen	9½	8¼
Solvabiliteit	45	45¼

Commentaar

Ook voor ondernemers is het economisch klimaat aanmerkelijk verbeterd. Dit is deels te danken aan nauwelijks beïnvloedbare autonome ontwikkelingen (de aanhoudende economische zomer in grote delen van de wereld), deels aan de lastenverlichting en maatregelen die door het kabinet zijn genomen. De tijd zal moeten leren of van een blijvende en substantiële verbetering van de concurrentiepositie van ons bedrijfsleven sprake is. Het loonmatigingsmedicijn is inmiddels nagenoeg uitgewerkt en we moeten nu – ook vanwege de verwachte krapte op de arbeidsmarkt – voor productiviteitsgroei gaan. Bezien tegen deze achtergrond is het geen goed teken dat het kabinet er nauwelijks in slaagt om de kenniseconomie in al haar facetten stevig op de kaart te zetten.

september 2006

Willem van der Velden (030 - 2162478)

W.Velden@rn.rabobank.nl